

Foto: Jaco Klamer

Voorwoord

Dit is het verkorte jaarverslag over het jaar 2003. Hierin doen wij kort maar krachtig verslag van onze activiteiten. Ook in 2003 heeft Woord en Daad, vanuit haar missie, invulling willen geven aan het betonen van christelijke barmhartigheid aan de allerarmsten.

Onze achterban is zeer gemotiveerd. Uit een recent gehouden NIPO-enquête bleek dat Woord en Daad na 31 jaar bestaan zich mag verheugen in een groot vertrouwen. Dit vertrouwen willen we versterken door inzichtelijk en transparant verslag te doen van onze activiteiten. Aan de hand van onze drie programma's Onderwijs, Basisvoorzieningen (gezondheid, water en landbouw) en Arbeid en Inkomen geven we inzicht in de behaalde resultaten van het werk in het Zuiden. Daarnaast vindt u informatie over onze activiteiten in Nederland, en een beknopte versie van de jaarrekening.

Wij hopen op uw blijvende betrokkenheid, zodat wij aan de opdracht zorg te dragen voor onze naaste, met elkaar kunnen blijven werken.

Namens het Bestuur,

Drs. M. A. van den Berg, voorzitter
April 2004

Woord en Daad in het Zuiden

In 2003 was Woord en Daad (W&D) 30 jaar actief op het terrein van armoedebestrijding. Door middel van samenwerking met christelijke partnerorganisaties in het Zuiden wordt hulp gegeven aan de allerarmsten met de bedoeling hen sterker te maken.

W&D werkt uitsluitend via lokale, bijbelgetrouwe organisaties met nagenoeg dezelfde doelstelling. In een samenwerkingsovereenkomst is vastgelegd wat de gezamenlijke uitgangspunten zijn, op welke wijze met elkaar wordt samengewerkt en waar Woord en Daad en de partners elkaar op mogen aanspreken. In 2003 werkte Woord en Daad met partnerorganisaties in Bangladesh, Burkina Faso, Colombia, Ethiopië, de Filipijnen, Guatemala, Haïti, Honduras, India, Nicaragua, Sri Lanka, Thailand en Zuid-Afrika. Daarnaast waren er nieuwe contacten in Angola en Zambia.

W&D formuleerde vanuit de praktijk van haar werk een drietal programma's: Onderwijs, Basisvoorzieningen en Arbeid en Inkomen. Onderwijs betreft naast de directe sponsoring van leerlingen, ook de ontwikkeling van onderwijsmethoden en de verbetering van de infrastructuur (gebouwen en dergelijke) voor onderwijs. Juist onder-

wijs en training geven de armen en kwetsbaren de kans nieuwe wegen te gaan. Om dit traject zo succesvol mogelijk te maken, zijn verbeterde leefomstandigheden (programma basisvoorzieningen) een essentiële voorwaarde en verbeterde kansen op de arbeidsmarkt (programma Arbeid en Inkomen) een noodzakelijke vervolgstap.

Naast kwantitatieve en financiële groei, werkt W&D aan kwalitatieve versterking van de programma's. Zowel intern (versterking van eigen staf) als extern (ontwikkeling programma capaciteitsversterking van partnerorganisaties) krijgen essentiële randvoorwaarden voor succes gerichte aandacht.

Kort samengevat werden de volgende resultaten geboekt in de verschillende programma's:

Onderwijs

- Ruim 40.000 kinderen en volwassenen uit arme en gemarginaliseerde bevolkingsgroepen maakten gebruik van regulier onderwijs en vormen van volwasseneneducatie.
- 18 bouwprojecten werden geheel of gedeeltelijk gerealiseerd en droegen bij aan een betere onderwijsomgeving.

Basisvoorzieningen

- Er werd curatieve gezondheidszorg verleend aan ongeveer 130.000 mensen.
- Ongeveer 410.000 mensen werden bereikt met basisgezondheidszorg en specialistische programma's (zoals lepra- en aids-voorlichting/bestrijding).
- Gerichte voedselhelp werd verleend aan 2.200 kinderen, lepra-patiënten en oude vrouwen.

Arbeid en Inkomen

- Ruim 1.500 jongeren en ouderen werden getraind in technische vaardigheden, waardoor het gemakkelijker wordt een betaald beroep te krijgen.
- Aan ongeveer 2.100 jongeren werd een beurs verstrekt om middelbare en hogere vervolgstudies te volgen.
- Bij 3 partnerorganisaties werd een arbeidsbemiddelingsbureau voor schoolverlaters opgezet en er werd ondersteuning verleend bij het opzetten van 2 bedrijven.

In de volgende paragrafen worden de geboekte resultaten van de programma's Onderwijs, Basisvoorzieningen en Arbeid en Inkomen verder uitgewerkt.

Succesvolle HIV/aids campagne Burkina Faso

In Burkina Faso is 6 tot 7% van de bevolking besmet met het HIV-virus. Omdat er weinig kennis is over HIV/aids, is de kans groot dat het percentage besmette mensen in de toekomst zal groeien. CREDO, onze partner in Burkina Faso, voerde daarom eind 2003 een HIV/aids-voorlichtingscampagne met als hoogtepunt een mars waarin 10.000 tot 15.000 mensen meeliepen. De campagne werd een succes. Door de campagne werd een weinig gepromoot aids-programma voor goedkope medicijnen van de overheid bekend bij de arme bevolking. Daarnaast bood de overheid 13 dagen lang gratis aids-testen aan. Ook is er een overheidsfonds ingesteld voor wezen die besmet zijn met het aids-virus.

Ontheemden in Colombia in het nauw

Cartagena is een belangrijke toeristische trekpleister in Colombia. De stad huisvest echter ook duizenden vluchtelingen die elders in het land gevlucht zijn als gevolg van de burgeroorlog, de zogenaamde ontheemden. CDA, onze partner in Colombia richt zich primair op de ontheemden. Eerstelijns gezondheidszorg wordt geboden door middel van een mobiele kliniek. Vanuit deze tent die wordt opgezet in de sloppenwijken, werken een verpleger, een dokter en een tandarts. CDA streeft naar officiële erkenning van de ontheemden door een lobby richting de overheid. Erkenning van ontheemden is belangrijk, omdat zij geen recht hebben op onderwijs, gezondheidszorg of eigendom van land, laat staan dat ze recht hebben op een uitkering.

Programma Onderwijs

Woord en Daad besteedde in 2003 meer dan 60% van haar middelen aan onderwijs. Het adoptieprogramma leverde hiervoor het grootste aandeel. Samen met haar partners werkt W&D voor de periode 2003-2006 aan de volgende doelstellingen:

1. De uitbreiding van het volume van het onderwijsprogramma

Het onderwijsprogramma rekende in haar meerjarenplanning met een groei van 1.250 leerlingen in 2003. Deze groei kon niet helemaal gerealiseerd worden. Het aantal ondersteunde leerlingen nam toe met 860. Deze werden betaald dankzij de toename van het aantal nieuwe adopties met 437 (met één adoptie kunnen vaak meerdere kinderen worden ondersteund). Het adoptieprogramma groeide tot 28.631. Hiermee werden in totaal 36.015 kinderen ondersteund. Meer dan tweederde van deze kinderen komt uit de volgende drie landen: Haïti (10.065 kinderen), India (9.024 kinderen) en Guatemala (5.900 kinderen).

2. Leveren van kwalitatief goed onderwijs en verhoging van de effectiviteit van onderwijs (in kader van armoedebestrijding)

Leveren van kwalitatief goed onderwijs en verhogen van effectiviteit van onderwijs is de volgende doelstelling van het programma Onderwijs. De afgelopen jaren is bij partners aangedrongen op heldere verslaggeving van de onderwijsresultaten. Sommige scholen nemen deze mee in hun rapportagesysteem voor kwaliteitsmeting van het onderwijs, bij anderen kan dit duidelijk beter. Over het algemeen is wel inzicht in het overgangs- en slagingspercentage van de kinderen op scholen die Woord en Daad ondersteunt.

Daarnaast zet Woord en Daad in op curriculumontwikkeling. In Haïti en Nederland is een projectgroep gevormd die zich buigt over de curriculumontwikkeling van het Haïtiaanse onderwijs.

Ten slotte heeft Woord en Daad in 2003 gewerkt aan de ontwikkeling van een databasesysteem dat inzicht kan geven in de aantallen en oorzaken van voortijdige schoolverlating. Doelstelling is dat de scholen beter kunnen inspelen op het voorkomen van vroegtijdige schoolverlating. Het systeem wordt in 2004 operationeel.

3. Het verbeteren van de kwaliteit van de onderwijsomgeving

Aan de verbetering van de kwaliteit van de onderwijsomgeving is in 2003 hard gewerkt: in totaal werden er 18 nieuwe projecten aanvaard in 6 landen (met 8 partnerorganisaties). De projecten betreffen alle bouw of uitbreiding van scholen.

4. Positieversterking van de armen door onderwijs

Op lange termijn is het onderwijsprogramma gericht op het doorbreken van de vicieuze cirkel van armoede, en op korte termijn gericht op de verlichting van de last van onderwijs op arme gezinnen. Het onderwijs wordt gegeven tegen een zeer kleine vergoe-

ding of zelfs gratis. Tevens ontvangen de kinderen uniformen en eten op de scholen. Voor de langere termijn worden kinderen zodanig begeleid dat ze uiteindelijk een baan kunnen krijgen, waardoor ze inkomen kunnen ontvangen (zie meer onder programma Arbeid en Inkomen). Speciale groep van de allerarmsten vormen diverse groepen risicokinderen. Het gaat hier vooral om straatkinderen en mishandelde meisjes. Door middel van diverse projecten wordt christelijke opvang (en veiligheid) geboden aan 420 kinderen en jongeren, gekoppeld aan scholing en beroepsstraining.

5. Bewustwording in Nederland

Woord en Daad richt zich ten slotte met haar onderwijsprogramma op bewustwording in Nederland. De groei in financiële adoptie weerspiegelt betrokkenheid van meer Nederlanders bij de ontwikkeling van jongeren in het Zuiden. Door middel van advertenties, website en presentaties op scholen, markten en beurzen wordt verdere bewustwording gestimuleerd.

Programma Basisvoorzieningen

Het programma Basisvoorzieningen maakte in 2003 10% uit van de totale programma- en projectbestedingen. In 2003 werden in 7 landen bij 10 partnerorganisaties in totaal 42 projecten ondersteund op het gebied van primaire gezondheidszorg, voeding en landbouw. Centrale doelstelling van het programma voor basisvoorzieningen is een verbeterde gezondheid van de doelgroep, zodanig dat ook beter gebruik kan worden gemaakt van onderwijs en andere voorzieningen. Woord en Daad heeft voor de periode 2003-2006 de volgende speerpunten van beleid voor gezondheidszorgprogramma's geformuleerd:

1. Optimalisering van de kwaliteit van bestaande gezondheidsprogramma's

Woord en Daad streeft naar kwalitatief hoogstaande gezondheidsprogramma's. Om dit te bereiken formuleerde Woord en Daad een zestal aandachtspunten voor de bestaande programma's, zoals samenwerking met derden, vernieuwing en training van personeel. In 2003 werd in het merendeel van de rapportages van gezondheidsprojecten aandacht besteed aan twee of meer van deze punten. In 2004 zal aan de inventarisatie een vervolg gegeven worden via trainingen op maat per partnerorganisatie betreffende de ontbrekende punten.

2. Meer nadruk op preventie van gemakkelijk te voorkomen aandoeningen en aandoeningen die een hoog risico vormen voor de doelgroep

Naast het belang om eenvoudige medische behandelingen te ondersteunen (ongeveer 130.000 patiënten), wordt er vooral

Christelijk onderwijs in Haïti in ontwikkeling

De situatie van het onderwijs in Haïti is niet rooskleurig. Een op de drie kinderen gaat niet naar school en de gemiddelde schoolloopbaan duurt slechts vier jaar. Het aantal leerkrachten is beperkt en hun opleidingsniveau is meestal laag. Midden jaren negentig hebben zo'n 40 kerken en christelijke organisaties de handen ineengeslagen om te werken aan de versterking van het christelijk onderwijs. Hiervoor is CRECH opgericht. Het doel is om een kwalitatief hoogwaardig leerplan te ontwikkelen, uitgaande van christelijke normen en waarden. CRECH kreeg de financiële middelen om drie Haïtiaanse onderwijskundigen in dienst te nemen. In Nederland werd een adviesgroep gevormd van onderwijskundigen, gespecialiseerd in het vormgeven van christelijk onderwijs. Deze adviesgroep fungeert als klankbord, adviseur en vraagbaak voor het Haïtiaanse team. De Haïtiaanse onderwijskundigen ontwikkelen nu een programma voor bijbelonderwijs.

Onderwijs voor allerarmsten in Dessie

In de plaats Dessie in noord-oost-Ethiopië krijgen 750 kinderen (grotendeels

(half)wezen) onderwijs op de school van Hope Enterprises. Dit zijn kinderen uit de allerarmste gezinnen.

De school in Dessie behoort tot de beste in de omgeving.

Bijna alle leerlingen zijn in 2003 geslaagd. In Dessie wordt onderwijs gegeven aan de allerarmste kinderen. Een zorgvuldig selectieproces staat hier garant voor. In samenwerking met de lokale

administratie van de overheid worden de armste leerlingen opgespoord. Vervolgens worden deze thuis bezocht, waarna de kandidatenlijst openlijk wordt gepubliceerd. Daarna kunnen alle inwoners van de stad commentaar leveren, alvorens de lijst definitief wordt. De kinderen komen allen uit de nabije omgeving van de school, zodat ze op een eenvoudige manier kunnen worden gevolgd in hun thuissituatie.

ingezet op programma's voor specialistische hulp en preventieve zorg (ongeveer 410.000 mensen). In 5 landen zijn 3 preventieprogramma's (ter voorkoming van kwalen als diarree en ondervoeding) of programma's gericht op specifieke gezondheidsproblemen (bijvoorbeeld aids en lepra) gelanceerd.

3. Integratie van HIV/aids-preventie in alle onderwijs- en gezondheidsprojecten

De doelstelling van het houden van een survey in alle aids-gerelateerde activiteiten voor alle onderwijsprogramma's en gezondheidsprogramma's is gehaald voor 14 van de 29 gezondheidszorgprojecten.

4. Zoveel mogelijk verantwoordelijkheid voor curatieve gezondheidszorg neerleggen bij plaatselijke overheid

Het beoogde resultaat dat alle gezondheidsprojecten aantoonbare contacten hebben met de overheid, resulterend in uitbreiding van de overheidsdiensten voor de doelgroep werd voor 13 van de 29 projecten gehaald. Alle gezondheidsprogramma's werken ten minste op een minimaal niveau met de overheid samen. De samenwerking is vooral gericht op focuspunten, bijvoorbeeld HIV/aids, lepra, vaccinatie, et cetera. Reden hiervoor is onder meer dat de overheid dan overzicht heeft over wat er gebeurt in een bepaald gebied, en in het geval van bijvoorbeeld een epidemie (bijvoorbeeld HIV/aids, lepra) een respons kan coördineren.

Succesfactor is dat in veel gevallen het faciliteren van overheidsdiensten berust op een langdurige en hechte relatie tussen de lokale overheid en de projecten.

5. Maximale kosteneffectiviteit van de hulp (voor klinieken die geen overheidsfinanciering kunnen krijgen)

De eigen bijdrage van patiënten in het project kwam uit op 48%. Dit is 3% hoger dan de doelstelling. Hoewel de patiënten arm zijn, kunnen ze meestal toch wel een (kleine) eigen bijdrage betalen, waardoor er weer anderen mensen geholpen kunnen worden met hetzelfde geld. Daarnaast wordt de eigen verantwoordelijkheid van de patiënt gestimuleerd.

6. Integratie van gezondheidsactiviteiten met activiteiten op gebied van landbouw en schoon water

Zeer gerichte voedselhulp (voor verwaarloosde kinderen, lepra-patiënten en oude vrouwen), andere programma's ondersteunend, neemt een eigen plaats in (ongeveer 2.200 mensen). In 2003 zijn drie geïntegreerde programma's gestart of uitgebreid. Daarnaast wordt op verschillende plaatsen ondersteuning gegeven aan landbouwprojecten om de cyclus van voedseltekorten te doorbreken en bij behoefte wordt er geholpen met waterprojecten.

Programma Arbeid en Inkomen

Vanuit het al lang lopende onderwijsprogramma ontstond de behoefte bij W&D en haar partnerorganisaties zich niet alleen te richten op onderwijs en training, maar ook jongeren voor te bereiden en te begeleiden op de arbeidsmarkt. Dit leidde tot het programma Arbeid en Inkomen. Dit programma heeft voor de periode 2003-2006 de volgende doelstellingen:

1. *Kansen van jongeren op de arbeidsmarkt verhogen door een vakgerichte training aan te bieden c.q. studiebeurzenprogramma voor hoger onderwijs*

Om de kansen van jongeren op de arbeidsmarkt te verhogen zijn verbeterde randvoorwaarden nodig: vaktraining, middelbaar en hoger onderwijs en trainingsfaciliteiten. Door vakscholing en -cursussen in 7 landen werden 1547 jongeren en volwassen getraind in technische vaardigheden, variërend van naaien tot lassen en computervaardigheden. In 5 landen gaven we steun aan ongeveer 2.200 jongeren voor een vervolgopleiding via een studiebeurs.

Om de mogelijkheden voor vaktraining te vergroten heeft Woord en Daad in 2003 een aantal uitbreidingen en infrastructurele verbeteringen aan scholen gefinancierd, zoals de bouw van hostels en een keuken in Botswana. Daarnaast is ook gewerkt aan nog beter vakonderwijs, door bijvoorbeeld de ontwikkeling van software voor een leerlingvolg-systeem om zo de gegevens van leerlingen bij te houden en ze op te volgen na de studie of uitval.

2. *Een brug slaan tussen het vaktrainingsprogramma, het studiebeurzenprogramma en de (lokale) arbeidsmarkt/het (lokale) bedrijfsleven, zodat maatschappelijke zelfstandigheid van leerlingen daadwerkelijk gerealiseerd kan worden*

Naast het werken aan essentiële randvoorwaarden om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt, moeten er ook daadwerkelijke bruggen geslagen worden tussen vaktraining/hoger onderwijs en lokale bedrijven. Alleen dan kan de zelfstandigheid van afgestudeerden bevorderd worden. In totaal zijn hiervoor in 2003 drie Job & Ondernemers Centres opgezet (JBC's). Dit zijn een soort uitzend- en bemiddelingsbureaus. In Colombia worden binnen het JBC ook leerlingen, ondernemers in spe, begeleid bij het opzetten van een eigen microbedrijfje (zie 3).

3. *Stimuleren van het (informeel) ondernemerschap*

In Colombia is een proefproject met kredieten opgezet binnen het JBC en in Burkina Faso is een kredietloket opgestart. Woord en Daad streefde in 2003 naar de verstrekking van 1.000 - 1.200 kredieten via JBC's. Uiteindelijk hebben maar 15 personen via een JBC een krediet gekregen. Reden hiervoor was een onderbezetting van het personeel en dat het opzetten van bedrijfjes door jongeren die net zijn afgestudeerd niet eenvoudig is, vanwege gebrek aan werkervaring. Krediet was daarom (nog) niet relevant. Ook waren

Ondernemerswerk- groep helpt met opzet van een Job & Ondernemers Centre

Jongeren op de Filippijnen, voornamelijk afkomstig uit een arm milieu, krijgen via onze partner AMG-Philippines vaktraining om een betere aansluiting te vinden op de arbeidsmarkt. Omdat het voor de jongeren niet eenvoudig is een baan te vinden, is besloten om een Job & Ondernemers Centre (JBC) op te richten. Het JBC werpt zich o.a. op als arbeidsbemiddelaar tussen de vaktraining en het bedrijfsleven en netwerk onder bedrijven voor stages en banen. Het JBC is mede opgericht en wordt nog steeds begeleid door het Ondernemers-Platform van Woord en Daad. Bij de opzet van het JBC speelde de inbreng van Jan Geluk een belangrijke rol. Geluk werkte begin 2003 drie maanden voor onze partner. Dit werd mogelijk gemaakt door zijn werkgever Collis BV, lid van het Ondernemers-Platform. Het JBC bestaat sinds begin 2003, maar bewees haar nut al ruimschoots. In het eerste halfjaar van 2003 kon ruim 50% van de jongeren aan een stageplek worden geholpen, in het tweede halfjaar ligt het percentage op 74%.

er nog maar drie JBC's gestart. Via het kredietloket in Burkina Faso kregen 44 personen een krediet.

4. Het stimuleren en coachen van bedrijfsmatige activiteiten die winstgevend zijn, of dat op termijn zullen worden

In totaal zijn twee bedrijven opgezet in 2003. In India is een landbouw- en zuivelproject opgezet voor 40 boeren en in Zuid-Afrika is een business development centre opgezet. Ook is er een haalbaarheidsonderzoek gedaan naar de opzet van vijf waterfabriekjes in Bangladesh. Voor de opzet van een landbouwcoöperatie in India is gestart met de training van boeren.

5. Overige doelstellingen

Woord en Daad heeft in 2003 zich ingezet voor het stimuleren van de discussie rond Duurzaam Ondernemen in de eigen achterban. Het is echter niet alleen bij discussie gebleven. Het OndernemersPlatform van betrokken ondernemers groeide tot 52 leden. Kennis en ervaring tussen ondernemers uit het Zuiden en Noorden zijn uitgewisseld door middel van werkgroepen van Nederlandse ondernemers en ondernemersreizen naar onder andere de Filipijnen en Zuid-Afrika. De werkgroepen houden zich bezig met themaprojecten met een bedrijfsmatig karakter en onderhouden contact met partnerorganisaties.

Woord en Daad in Nederland

Al 30 jaar is Woord en Daad actief op het gebied van ontwikkelingshulp. Op 10 juni 2003 herdachten wij dit feit met een congres rond het thema barmhartigheid en gerechtigheid. Het werkveld waarbinnen Woord en Daad al 30 jaar actief is, beweegt zich voortdurend. De roep om resultaten van het ontwikkelingswerk klinkt steeds luider. Woord en Daad vindt dat zij als goede rentmeester inzicht moet geven in de resultaten van het werk. De kwaliteit van het bestaan van mensen mag echter niet lijden onder de roep naar duidelijk waarneembare resultaten. Ook de geestelijke dimensie mogen wij niet vergeten. Als christelijke organisatie werken wij daarom aan een helder geluid in media, politiek en in netwerken: er is meer dan alleen meten.

Bestuur

Per 31 december 2003 telde het bestuur negen leden. Het bestuur is in 2003 meer op hoofdlijnen gaan sturen: met de vaststelling van het beleidsplan 2004-2007 en het jaarplan 2004 stelt het bestuur kaders vast voor de komende periode. Binnen dat kader mandaateert zij de directeur voor uitvoering.

Comités W&D zeer ondernemend

Al jaren vormen de meer dan 80 comités met totaal 750 comitéleden de ruggengraat van de fondsenwerving van Woord en Daad. Een groot scala aan activiteiten wordt door de comités georganiseerd om geld op te halen voor projecten in ontwikkelingslanden.

Zomaar een willekeurige greep: de tweedehands-hoedenverkoop door comité Rotterdam, de verkoop van postzegels door comité Gorinchem of de jaarlijkse 'poter- en snertmarkt' door comité Goeree-Overflakkee. Het opzetten van acties kost veel tijd, coördinatie en toe-

wijding. Vaak wordt het werk verzet door een klein aantal mensen. Verloop in een comité maakt het er niet altijd makkelijker op. Ook het aantrekken van nieuwe (vooral jonge) leden is niet altijd eenvoudig. Daar willen we de komende jaren dan ook aan werken.

Personeel

Op het kantoor van Woord en Daad werkten in 2003 25 medewerkers, verdeeld over de afdelingen Projecten en Programma's, Financiële Administratie, Institutionele Fondsen en Voorlichting en Fondsenwerving. De 25 medewerkers vulden totaal 18,7 fte. Daarnaast kregen wij op kantoor ondersteuning van 5 vrijwilligers (totaal 1 fte).

Mede dankzij de enorme inzet van het hele team kon het vele werk in alle opzichten in goede banen geleid worden en realiseerden we, ondanks de investeringen op diverse niveaus, toch wederom 'ons' Nederlandse kostenpercentage van 10%.

Achterban en voorlichting

Woord en Daad wil de bewustwording ten aanzien van de armoedeproblematiek in het Zuiden onder de eigen achterban bevorderen. Met het oog hierop geeft de organisatie verschillende bladen uit: het kwartaalblad (oplage 60.000), het jaarlijkse jeugdblad voor basisscholen (oplage 85.000), 'Grenzeloos' voor tieners (oplage 19.000, 4 maal per jaar) en 'Daadkracht' voor ondernemers (oplage 2.500, 2 maal per jaar). Ook wordt veel aandacht besteed aan het bijhouden van de website. Per dag bezoeken gemiddeld 1.400 mensen de website. Ten slotte werd 212 keer voorlichting gegeven op scholen, zangavonden, verenigingen en kerkdiensten.

Eind 2003 werd er door TNS/NIPO een door PSO gesubsidieerd uitvoerig onderzoek uitgevoerd onder onze achterban. Daaruit blijkt dat onze achterban sterk betrokken is bij ons werk en dat werk ook positief waardeert. Een stimulans om op de ingeslagen weg door te gaan.

Particuliere fondsenwerving

Het adoptieprogramma groeide met 437 sponsors tot 28.631. De introductie van een nieuw partnerplan was succesvol: 2.500 nieuwe sponsors besloten maandelijks € 5 aan Woord en Daad over te maken.

In 2003 waren onze 86 plaatselijke en regionale comités weer actief. De inzet van de ongeveer 750 comitéleden maakt het mede mogelijk dat we jaar in jaar uit ons lage kostenpercentage als 'handelsmerk' kunnen voeren. Zij brachten in 2003 ca. € 1,2 miljoen bijeen. Veel comités voeren actie voor vaktraining onder het motto 'Vakonderwijs, springplank naar de toekomst!'. ICCO verdubbelde deze opbrengst.

Het OndernemersPlatform en onze relatie met bedrijven

De bedrijven steunden projecten van Woord en Daad met € 1 miljoen. (Op kasbasis werd bijna € 1,2 miljoen ontvangen.) In 2003 werden twee bijeenkomsten georganiseerd met ondernemers. Op beide bijeenkomsten waren ruim vijftig ondernemers aanwezig. Deze gaven blijk van een grote betrokkenheid bij de onderwerpen. De inbreng van het OndernemersPlatform in het programma Arbeid en Inkomen wordt steeds intensiever (zie ook het programma Arbeid en Inkomen).

Institutionele Fondsen

Voor onze programma's Onderwijs, Basisvoorzieningen en Arbeid en Inkomen ontvangen wij van een groeiend aantal institutionele fondsen geld. De subsidies maken ongeveer 19 procent uit van onze totaalinkomsten.

Het contract met de interkerkelijke medefinancieringsorganisatie ICCO werd opgevolgd door een contract met Prisma. Prisma is een koepelorganisatie van christelijke organisaties voor ontwikkelingsschulp, waarvan Woord en Daad lid is. Nieuw in 2003 is de subsidie die we voor de programma's Basisvoorzieningen en Arbeid en Inkomen vanuit de thematische medefinanciering (TMF) ontvingen van het ministerie van Buitenlandse Zaken (€ 2,7 miljoen).

Twee comités dienden in 2003 een aanvraag in bij het NCDO (Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling) voor verdubbeling van de inkomsten van het comité.

Ten slotte ontvingen wij gelden van het deputaatschap voor Bijzondere Noden van de Gereformeerde Gemeenten, EO-Metterdaad, de Leprastichting en het Van Rijswijkfonds.

Samenwerkingsverbanden

- Europese Unie en EU-Cord

Woord en Daad participeert in een christelijk Europees platform voor samenwerking op het gebied van fondsenwerving, projecten, advocacy en lobby: EU-CORD (Christian Organizations in Relief and Development).

De samenwerking binnen EU-Cord leverde in 2003 een aantal resultaten op. Zo steunde Tearfund UK het werk in Gujarat, India. Daarnaast konden we via een ander lid van EU-Cord mensen in Bam (Iran) na de aardbeving steunen. Voor het werk onder ontheemden in Colombia bereidden we in 2003 een aanvraag voor. Daarnaast diende Woord en Daad samen met Human Bridge (Zweden) een aanvraag voor een gezondheidsproject in voor Bangladesh. Deze werd afgewezen. Ten slotte nam Woord en

Daad het voortouw in een werkgroep binnen EU-Cord over het betrekken van het bedrijfsleven bij ontwikkelingswerk.

- Samenwerking Woord en Daad, TEAR fund en ZOA (WTZ)

In 2003 zijn besprekingen gestart over een nauwere samenwerking tussen de drie organisaties. Er was al een vorm van samenwerking op het gebied van noodhulp. In 2003 is een onderzoek uitgevoerd naar verdere vormen van samenwerking. Op korte termijn gaan we nauwer samenwerken op het gebied van ICT, administratie en financiën, netwerken en institutionele fondsen, communicatie en human resource management. In het kader van de laatste vorm van samenwerking vond een gemeenschappelijke benoeming van een medewerker plaats.

- ICCO en Oikocredit

We namen ons verder voor de strategische samenwerking met ICCO en Oikocredit uit te bouwen op het terrein van economische ontwikkeling (MKB). Met ICCO zijn geen vorderingen gemaakt. Met Oikocredit bouwde Woord en Daad een strategische samenwerking uit die half december leidde tot ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst inzake financiering van MKB-projecten. In het kader van deze samenwerking is een zogenaamd garantiefonds opgestart, waarin Woord en Daad gedurende 4 jaar een storting zal doen van 250.000 euro tot een totaalbedrag van 1 miljoen euro.

- Overige samenwerkingsverbanden

De samenwerking met Charitas (vereniging die inkoopvoordelen biedt aan goede doelen, bijvoorbeeld bij de verzending van post) en VFI (Vereniging Fondsenwervende Instellingen) werd voortgezet.

Beleidsbeïnvloeding en positionering

Woord en Daad was in 2003 betrokken bij een lobbytraject over de relatie religie en ontwikkelingssamenwerking via Prisma. Daarnaast speelde Woord en Daad een actieve rol in het Haïti Platform Nederland. Dit platform investeerde in 2003 in het aandacht vragen voor de situatie in Haïti in het Europe Parlement, de Tweede Kamer en bij de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Verder vroeg het platform aandacht in de Nederlandse pers voor de situatie in Haïti. In samenwerking met BBO (Bureau Beleidsvorming Ontwikkelingssamenwerking) vroeg Woord en Daad, samen met andere organisaties, eind 2003 in Den Haag aandacht voor de situatie van de ruim 2 miljoen ontheemden in Colombia.

Dit resulteerde onder andere in een motie vanuit de Tweede Kamer, waarin de minister van Ontwikkelingssamenwerking is gevraagd een Latijns-Amerika notitie te schrijven.

Kwaliteit

Bij elk contact en bij elke transactie is de naam van de stichting in het geding. Een naam die bovendien doorverwijst naar de wortels van ons werk. Daarom hechten we groot belang aan transparantie bij de uitvoering van de werkzaamheden.

Om de groei in de inkomsten en de contacten in het Zuiden goed te beheersen kent Woord en Daad een kwaliteitsmanagement-systeem.

Dit systeem is gebaseerd op de volgende pijlers:

- CBF-Keur
- COSO verklaring
- ISO 9001

CBF-Keur

Voorname­lijk gericht op de correcte fondsenwerving en verantwoording. Daarnaast worden normen gegeven voor bestuur, kosten fondsenwerving en algemene beleidsstukken. Er wordt gewerkt aan een verzwa­ring van het keurmerk waarbij meer aandacht gegeven wordt aan de bestedingen.

COSO verklaring

Gericht op de interne procesbeheersing en interne controle. Geeft aan dat de interne processen correct verlopen en zegt als zodanig iets over de kwaliteit van de organisatie. Onze accountant geeft op basis hiervan een verklaring af ten aanzien van de belangrijkste uit­gaafpost, de besteding in het buitenland.

ISO 9001

Dit borgingsmodel is sterk gericht op de klant en zegt iets over de kwaliteit van hetgeen geleverd wordt. Met klant wordt bij Woord en Daad zowel de gever als de ontvanger bedoeld. Naast borging is het model gericht op doorlopende verbetering van de processen. Het voldoen aan de wensen van de klant heeft voortdurende aandacht.

Jaarrekening

De inkomsten van Woord en Daad zijn in 2003 gestegen met ruim 14% tot € 16.845.000. In het jaar daarvoor lagen de inkomsten nog op € 14.680.000.

Kostenpercentage

De kosten die wij in Nederland maken, bestaan uit kosten fondsenwerving en uitvoering en begeleiding van projecten. Totaal besloegen deze kosten in 2003 ruim 10% van de inkomsten. Concreet betekent dit dat van iedere euro die in 2003 werd geschonken, 90 eurocent naar het buitenland is gegaan.

Mede dankzij de enorme inzet van het hele team kon het vele werk in alle opzichten in goede banen geleid worden en realiseerden we, ondanks de investeringen op diverse niveaus, toch wederom 'ons' Nederlandse kostenpercentage van 10%.

Eigen vermogen

Woord en Daad streeft naar een evenwicht tussen inkomsten en uitgaven. Eind 2003 was het totale eigen vermogen circa € 5,6 miljoen, waarvan € 1,3 miljoen vrij besteedbaar.

Beleggingsbeleid

Doordat aanvaarde projecten meestal in termijnen betaald worden, zijn er tijdelijke liquiditeiten aanwezig. Deze worden risicoloos belegd in obligaties en deposito's. Daarnaast zijn er contracten met de belangrijkste bankrelaties, waarbij een rentepercentage afgesproken is voor gelden in rekening-courant, dat enkele tienden van procenten onder het tarief ligt van 1-maands deposito's.

Salarissen

Woord en Daad wil graag gemotiveerde christenen als werknemer, maar stelt tegelijkertijd hoge eisen aan professionaliteit en inzet. Woord en Daad is ook van mening dat naar het bijbelwoord ook in de goede doelensector een arbeider zijn loon waardig is. Verder investeert Woord en Daad veel in efficiënt en goed werken. Naast het uitbetaalde loon neemt ze daarom ook de omzet per fulltime equivalent (fte) én de kwaliteit van haar werk mee. De Nederlandse organisatiekosten van 10% spelen daar in sturende zin een belangrijke rol in.

De omzet per fte is in de loop van de jaren toegenomen.

Woord en Daad volgt de overheidssalarisschalen (BBRA). De daadwerkelijke koppeling tussen functies en salarissen wordt gedaan aan de hand van het gecomputeriseerde functiewaarderingssysteem (fuwasys). Daardoor is objectiviteit gewaarborgd. Onze functies vallen allemaal tussen de schalen 3 en 15.

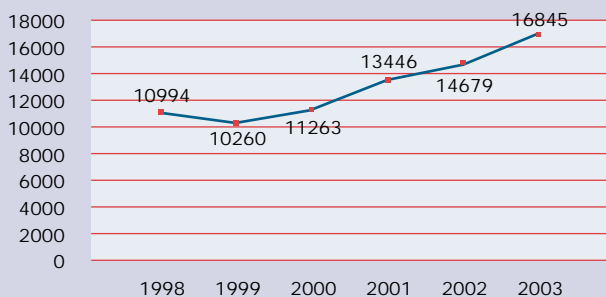

Verdeling hulp naar landen

(x € 1.000)

	2003	2002
Afghanistan	-/- 143	352
India	2.436	2.569
Bangladesh	282	501
Sri Lanka	252	199
Filippijnen	918	731
Thailand	80	70
Haiti	2.389	1.776
Colombia	1.199	1.149
Guatemala/Honduras/Nicaragua	1.700	1.975
Zuid-Afrika	402	126
Burkina Faso	1.236	1.325
Botswana	20	226
Zambia	44	33
Angola	56	111
Ethiopië	421	211
Liberia	50	
Sierra Leone	25	
Diversen	484	539
Totaal verstrekte hulp	11.851	11.893
Overige bestedingen		
Voorlichting en bewustmaking	252	223
Kosten monitoring en begeleiding	620	480
Totaal bestedingen	12.723	12.595

Verloop inkomsten 1998 - 2003

— bedrag x € 1.000

Staat van baten en lasten

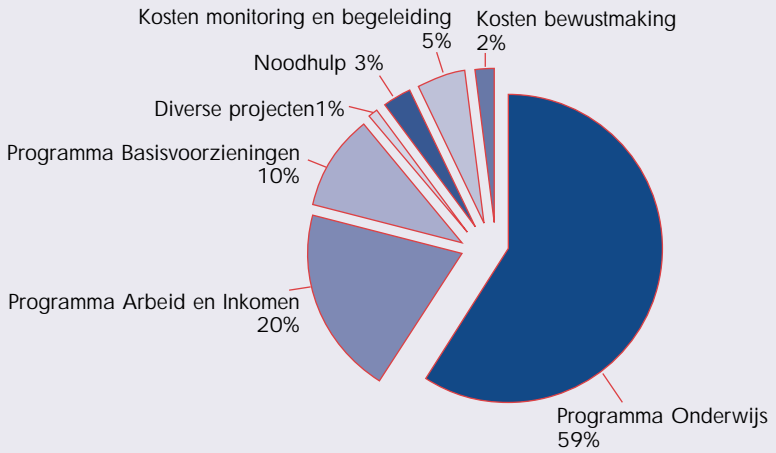
Baten (x € 1.000)

	2003	2002	
Baten uit eigen fondsenwerving			
Kinderadoptie	7602	7.423	
Fondsinkomsten	<u>5615</u>	<u>5.937</u>	
Totaal baten eigen fondsenwerving	13.217	13.360	
Kosten eigen fondsenwerving	5,69%	<u>753</u>	5,32% <u>710</u>
Nettobaten		12.464	12.650
Overige baten			
Goederenwinst	68	85	
Aandeel in acties derden	121	802	
Subsidies overheden en anderen	3227	287	
Resultaat beleggingen	<u>117</u>	<u>68</u>	
Totaal overige baten		<u>3533</u>	<u>1242</u>
Totaal beschikbaar voor doelstelling	15.997	13.892	
Bestedingen			
Voorlichting en bewustmaking		252	223
Structurele hulp			
Adoptieprojecten*		6.269	
Programma Onderwijs	5607	2.042	
Adoptie Onderwijs	1893		
Programma Arbeid en Inkomen	1954	493	
Adoptie Arbeid en Inkomen	580		
Programma Basisvoorzieningen	1254	2.104	
Diverse projecten	122	508	
Uitvoeringskosten in Nederland	<u>620</u>	<u>480</u>	
Totaal structurele hulp		12.030	11.896
Noodhulp		<u>441</u>	<u>476</u>
Totaal bestedingen	12.723	12.595	
Overschot	3.274	1.296	

* De adoptieprojecten zijn in 2003 financieel ondergebracht bij de verschillende programma's

Uitgaven 2003 - thema's

BALANS PER 31 DECEMBER 2003

	Lopend boekjaar Bedrag x € 1.000	Voorgaand boekjaar Bedrag x € 1.000
ACTIVA		
Immateriële vaste activa		
Kosten website	18	28
Materiële vaste activa		
Kantoorinventaris/vervoermiddelen	212	151
Financiële vaste activa	0	0
Beleggingen		
Effecten (obligaties)	93	185
Voorraden		
Goederenvoorraad	82	64
Vorderingen	1.245	1.827
Liquide middelen	8.978	4.488
Totaal activa	10.628	6.743
PASSIVA		
Eigen Vermogen		
Besteedbaar vermogen	1.337	213
Stichtingskapitaal, algemene fondsen		
Vastgelegd vermogen	4.221	2.071
Bestemmingsfondsen		
Schulden		
Schulden op lange termijn	51	168
Langlopende verplichtingen projecten		
Schulden op korte termijn	5.019	4.291
Kortlopende verplichtingen projecten en overige schulden		
Totaal passiva	10.628	6.743

Accountantsverklaring

ACCOUNTANTSVERKLARING

Wij hebben bijgevoegd verkort jaarverslag van de Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad te Gorinchem over 2003 gecontroleerd. Dit verkort jaarverslag is ontleend aan de door ons gecontroleerde jaarrekening 2003 van de Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad. Bij die jaarrekening hebben wij op 26 maart 2004 een goedkeurende accountantsverklaring verstrekt. Het verkort jaarverslag is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het bestuur van de stichting. Met is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake het verkorte jaarverslag te verstrekken.

Wij zijn van oordeel dat dit verkorte jaarverslag op alle van materieel belang zijnde aspecten in overeenstemming is met de jaarrekening waaraan deze is ontleend.

Voor een beter inzicht in de financiële positie en de resultaten van de stichting en de reikwijdte van onze controle dient het verkorte jaarverslag te worden gelezen in samenhang met de volledige jaarrekening waaraan deze is ontleend, alsmede met de door ons daarbij verstrekte accountantsverklaring.

Veenendaal, 26 maart 2004

ROZA ACCOUNTANTS

D. B. Verweij RA

R. van de Geest RA

Peermanstraat 64 • 3905 KZ Veenendaal • Postbus 888 • 3900 AX Veenendaal
TELEFOON (0318) 559 559 • FAX (0318) 559 569 • E-MAIL info@roza.nl • www.roza.nl

Aangeliden bij NIRA, NOVA, FE, SMA en BMA Group. Op al onze diensten zijn de SMA keuringsovereenkomsten van toepassing, die zijn goedgekeurd bij de RvC te Utrecht onder nr 0116.

Foto: Jaco Klamer